

Iver B. Neumann's "The Other" as a methodological tool for rethinking national identity in wartime

Oleksii Shyshkin

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv
<https://orcid.org/0009-0001-0760-5622>

Abstract. Using Iver B. Neumann's concept of the "Other", this article offers a methodological toolkit for analyzing the aggressive policy of the Russian Federation. The study examines how Putin's regime, in its pursuit of "USSR 2.0", purposefully denies other states their political agency. It is shown that the existential threat of war led to the dynamic formation of "We-Nation", a proactive Ukrainian identity consolidated in a fight for freedom and democracy.

Keywords: national identity, concept of the "Other", hybrid warfare, subjectivity.

Методологія "Іншого" Івера Б. Нойманна як інструмент переосмислення національної ідентичності в умовах війни

Олексій Шишкін

Харківський національний педагогічний
 університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків
<https://orcid.org/0009-0001-0760-5622>

Анотація. Використовуючи концепцію Івера Б. Нойманна, автор пропонує методологічний інструментарій для аналізу агресивної політики РФ. Розглянуто, як прагнучи до реконструкції проєкту "СРСР 2.0" режим Путіна цілеспрямовано проводить політику позбавлення суб'єктності інших держав. Водночас показано, що екзистенційна загроза повномасштабної війни сприяла динамічному формуванню "Ми-Нація", як проактивної та консолідованої ідентичності української нації, яка бореться за суб'єктність, свободу і демократію.

Ключові слова: національна ідентичність, концепція "Іншого", гібридна війна, суб'єктність.

З приходом до влади В. Путіна, агресивна політика РФ набула системного характеру, відкрито прагнучи до реконструкції проєкту "СРСР 2.0". Плановірність військових кампаній в Чечні, Молдові, Грузії, і зрештою в Україні, засвідчує неприховане бажання путінського режиму знищити національну ідентичність сусідніх держав та встановити пріоритет "руських" як "головної нації". Кремлівська влада та російське суспільство розглядають інші народи як другорядні та меншовартісні, які не мають права на суб'єктність, і тому повинні узгоджувати свою політику з інтересами Росії. Кульмінацією цієї цинічної політики стало повномасштабне вторгнення російських військ в Україну у 2022 році, що остаточно розкрило її справжні політичні наміри та геополітичні амбіції.

Враховуючи цей виклик, сучасна політологія постає перед завданням пошуку нової, адекватної методології для їх осмислення. Традиційні парадигми, які ґрунтувалися на аналізі інституційного розвитку та процесах "посткомуністичної трансформації",

виявляються недостатніми для пояснення екзистенційного виміру конфлікту, в якому ідентичність і державність стають нерозривно пов'язаними. Ця нова реальність, які ставить під сумнів самі основи політичного буття нації, вимагає перегляду інструментарію та залучення концепцій, здатних досягнути динаміку формування колективного “Я” та національного самовизначення через відмінність від “Іншого” в умовах кризового протистояння.

Саме у цьому контексті одним із найбільш релевантних та перспективних методологічних інструментів для аналізу зазначених процесів є концепція “Іншого” Івєра Б. Нойманна. Концепція “Іншого” розглядає формування групової, зокрема національної, ідентичності як діалектичний процес, де “Я” визначається через диференціацію та протиставлення відмінному від нього “Іншому” [3]. Як стверджує Нойманн у своїй праці “Росія як Інша країна Центральної Європи”, ідентичність не є статичною сутністю, яку “мають”, а динамічним процесом, який “робиться” у дискурсі. Нойманн підкреслює, що “групові ідентичності немислими без ‘Іншого’, від якого ‘Я’ може бути диференційоване” [2, р. 351]. Ця ідея, що національна ідентичність конституюється у діалозі з “Іншим”, а особливо у протиставленні йому, набуває особливої ґносеологічної цінності в українському контексті, оскільки дозволяє вийти за межі спрощених наративів. Широкий дослідницький інтерес до цієї теорії, зокрема у галузі безпекових досліджень та аналізу гібридних викликів, свідчить про те, що політика “іншості” є ключовим інструментом для розуміння сучасних процесів, особливо гібридних конфліктів, головною метою яких є вплив на свідомість противника [4].

Наші міркування ґрунтуються на тому, що російське конструювання “Іншого” пройшло дві ключові фази. Перша, історична, полягала у створенні образу “братнього народу”, що, за своєю суттю, було стратегією асиміляції, спробою розчинити українське “Я” у “великому російському світі”. Ця стратегія була спрямована на запобігання повноцінному самовизначенню України. Друга фаза, яка розпочалася з 2014 року і досягла свого апогею у 2022 році, є спробою цілковитої дегуманізації. Перетворення українців на “нацистів” та “русофобів” в російській пропаганді є не просто виправданням війни, а актом “ідентичнісного розчленування” – спробою нав’язати образ, який не просто відрізняється, а заслуговує на знищення.

Парадокс цієї “іншості” полягає в тому, що саме екзистенційна загроза, спрямована на знищення української нації, навпаки стала найпотужнішим каталізатором для формування та зміцнення національної ідентичності українців. Спільний досвід опору, трагедій та боротьби створює нові наративи колективної пам’яті, які корелюють з теорією культурної травми, яка веде до консолідації ідентичності [1]. Цей процес є наочним прикладом того, як екзистенційна загроза трансформує пасивне “пост-радянське” сприйняття себе у проактивне, суверенне та чітко визначене “Я-Нація”, “Ми-Нація”. Подібна динаміка узгоджується з висновками Б. Румелілі та Дж. Тодда [5], які аналізують парадокси ідентичнісних змін в умовах конфлікту, зазначаючи, що саме війна може прискорити та поглибити трансформацію національної ідентичності.

В умовах війни конструювання національної ідентичності відбувається особливо динамічно як гостра реакція на дихотомії “Я – Інший”, “Ми – Вони”,

“Ми – Інші”, “Ми-Нація – Вони-Вороги”. Російський “Інший” сприймається як повний антипод української нації, віддзеркалюючи тотальну протилежність їхніх ціннісних засад. У той час як українська нація формується на засадах свободи, справедливості та демократії, що є ключовими маркерами її європейського вибору, російська нація навмисно демонструє агресію та ізоляціонізм у зовнішній політиці. Внутрішня ж політика характеризується покірністю владі та зневагою до проявів політичної свободи та плюралізму.

Ця трансформація набула виразного символічного значення: якщо російська автократія, мілітаризм і шовінізм стали синонімами анти-цінностей, то українська ідентичність утверджується як носій протилежних принципів – права на самовизначення, суверенітет та політичну суб’єктність. Саме в цьому контексті, війна є не просто актом агресії, а процесом символічного конструювання національної ідентичності для країни-жертви. На основі методології Івера Б. Нойманна, російська держава свідомо формує себе як екзистенційний “Інший” – антипод демократії, який є загрозою існуванню “Я”-України. У відповідь на цю загрозу, українська нація в умовах екзистенційної кризи прискорено концептуалізує себе, визначаючи свої ключові цінності (свобода, справедливість та демократія), як пряму протилежність російським. Це протиставлення створює підґрунтя для подальшого зміцнення української державності та її місця в системі європейської безпеки.

Враховуючи вищезазначене, перспективним напрямком для політологічних досліджень є застосування методології “Іншого” для аналізу того, як концептуалізація національної ідентичності в умовах війни впливає на внутрішню та зовнішню політику. Це дозволить оцінити довгострокові наслідки дихотомії “Ми – Вони” для формування постконфліктної політичної культури, а також зрозуміти, як Україна використовуватиме свій новий імідж у міжнародних відносинах.

References

1. Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. (2004). *Cultural trauma and collective identity*. Univ of California Press.
2. Neumann, I. B. (1993). Russia as Central Europe’s Constituting Other. *East European Politics and Society*, 7(2), 349–369. <http://dx.doi.org/10.1177/0888325493007002006>.
3. Neumann, I. B. (1998). *Uses of the Other: “The East” in European Identity Formation*. Manchester University Press.
4. Reinke de Buitrago, S., & Resende, E. (2019). The politics of otherness: Illustrating the identity/alterity nexus and othering in IR. In P. D. Williams & R. E. C. P. G. Edkins (Eds.), *Routledge Handbook of Critical International Relations* (1st ed., pp. 15). Routledge.
5. Rumelili, B., & Todd, J. (2017). Paradoxes of identity change: Integrating macro, meso, and micro research on identity in conflict processes. *Politics*, 38(1), 3–18. <https://doi.org/10.1177/0263395717734445>.